

A szöveggondozás minősége

*Dsida Jenő levelesládája (1928—1938). Közzéteszi Csiszér Alajos.
Győr (1991). 304 lap és 16 kép.*

A belső címlap verzőja részletezi a közzevő feladatvállalását: „Válogatta, sajtó alá rendezte, a bevezető és záró tanulmányt írta, jegyzetekkel ellátta, az életrajzi adatokat gyűjtötte és a bibliográfiát készítette Csiszér Alajos.” Nem nehéz azonban megállapítani, hogy a felsoroltakból a közzevő is azt tartja fontosabbnak, amit az olvasók: magukat a leveleket, amelyek Dsida Jenő mindennapjairól, személyiségéről árulkodnak. A kötetbe foglalt levelek egy részét Dsida családjának küldte Abafájáról, illetve élete utolsó napjaiban a kórházból. Egy levél Kacsó Sándornak, három Sényi Lászlónak, nagyobb számú levél Kócsy Böskének szól. Mintegy negyven levél címzettje Imbery Melinda. Olvasható még a kötetben egy kollektív levél, amelyet Dsida is aláírt, egy másik kollektív levél, amelynek címzettje Dsida Jenő, valamint egy Dsidának küldött levél József Attilától, illetve Ion Chinezutól is.

A költő minél szélesebb körben való megismertetésének szándékát: a levelek közzétételének tényét csak üdvözölhetjük. Nincs okom azonban elhallgatni azt, hogy a közzététel minősége, sajnos, megkérdőjelezhető.

A kötet anyagának valamiféle utólagos lektorálására nem vállalkozhatom. A fenntartások természetének érzékeltetése végett, úgy gondolom, elegendő, ha csupán néhány levélből szemelgetek, és

pedig azokból, amelyeknek másolata történetesen a kezem ügyébe esik.

A szóban forgó levelek olvastán több alkalommal is felkaptam a fejemet, mert a kötetbeli szöveggözlést kérdésesnek találtam. Végül eszembe jutott, hogy a kérdések talán általánosabb érvényűek, s nem fölösleges összehasonlítanom a Csiszér Alajos-féle gözlést azzal a korábbival, amelyre A Hét kerített sort 1980-ban, meg azzal a későbbivel, amelyek foglalata Dsida Jenő prózai írásainak *Séta egy csodálatos szigeten* című gyűjteménye, illetve mindahányat a másolatok szövegével.

Alább következnek néhány szemelvény, amely a közlésváltozatok pontatlanságáról árulkodik.

Az 1932. augusztus 21-i levélből: „[...] Édes Muki, azért is mellékelek itt bélyeget, még akkor is, ha nem cigarettázom, és nagyon kérlek, hogy *azonnal, de azonnal* válaszolj [...]” A Csiszér-féle közlésben kurziválás nincs, a „még akkor is, ha nem cigarettázom, és nagyon kérlek” szövegrészt pedig ... helyettesíti.

Az 1932. november 8-i lapról: „Mihelyt lehet, írok.” Ez a sor a Csiszér-féle közlésből kihullott.

Az 1934. július 13-i levélből: „Édes kis Mukikám.” A „kis” helyett mindkét kötetben „kicsi” olvasható.

Ismét az 1932. augusztus 21-i levélből: „Édes kicsi Mukim, azért ne haragudjál, hogy így össze-

vissza szidtalak [...]” Az „így” mindhárom közlésváltozatból hiányzik. A „szidtalak” helyett mindhárom közlésben „szidlak” szerepel, sőt a Csiszér-félében a „haragudjál” helyett is „haragudj” olvasható.

Ugyanabból a levélből: „[...] Neked nem fontos, hogy én legyek? Akárki, csak fiú legyen [...]” Az „Akárki” helyett mindhárom közlésváltozatban „Bárki” szerepel.

Az 1932. augusztus 15-i levél aláírása — *Muki* — mindhárom közlésből kihullott.

Külön kategóriába tartoznak azok a szövegrészek, amelyekre a *Séta egy csodálatos szigeten* 545. lapjának jegyzete utal: „A közléskor [ti. A Hétben való közléskor — M. H.] az akkori cenzúraviszonyok miatt egyes leveleket meg kellett húznunk, a kihagyott szövegrészeket éppen ezért a levelezésanyag előbukkanása reményében, egyelőre nincs módomban feloldani.” Használhatta volna a kötet gondozója azt a másolati anyagot is, amelyen 1980-ban a szükségesnek tartott húzásokat eszközölte, de valamilyen okból nem használta. Következésképpen nemcsak az első és a második, hanem esetenként a harmadik közlésváltozatból is hiányoznak az egykor kipontozott szövegrészek.

A másolatok alapján idézem őket, részben a kiegészítés kedvéért, részben pedig azért, mert a cenzúra és az öncenzúra természetéről is tájékoztatnak.

Az alábbi sorokat Fálticeni-ből írta Dsida.

Az 1932. november 8-i levél kipontozott részlete: „Tudtam, hogy nagyon vacak hely, de ilyen vacaknak mégsem gondoltam. Sem szálloda, sem kocsi, sem kávéház, sem vendéglő, semmi, csak sár, sár, sár és sár. Meg piszkos vityillók, zsidók és cigányok.”

Ugyanannak a levélnek másik kipontozott részlete: „Fálticeni legszebb utcája — azért írom, hogy fogalmad legyen a városról — sokkal csúnyább, mint Kolozsváron a Kanálos utca. A »villanegyed« olyan, mint a Fellegvári út. És még mindig jobb a városban, mint a kaszárnyában.” Az 1932. november 9-i levél egyik mondata: „Negyven lejbe került, hogy ma estére és éjszakára kiszabaduljak a kaszárnyából” — és

(vessző után) a mondat kipontozott folytatása: „melyet két szóval lehet jellemezni:

hideg, mint a jég és

bűdös, mint a dög.”

Az 1932. november 10-i lap kipontozott részlete:

„Már rettenetesen meguntam ezt a nyomorult fészket. Tele vagyok bolhával, poloskával, sőt — Uramfia! — Még terüt is találtam már a kabátomon. Három napja az arcomat sem mostam meg, mert nincs hol. Undorodom attól a piszkos, nyálkás pocsoljától, amit itt töltenek egy olyan lavórbá, melybe olykor-olykor nagyokat köp vén zsidó házigazdám.”

S végül még egy kihagyott részlet egy 1936 májusában írott kolozsvári levélből: „Aztán gondolj arra is, Kicsi Menyasszonyom, drága szegény Mukikám, hogy egy sorsüldözött, mindenképp kifosztott, árva nép gyermekei vagyunk. Szegény nép a miénk, anyátlan-apátlan. És nekünk minden sokkal nehezebb. Szegény magyar fiú[k], szegény magyar lányok sorsát osztjuk meg, amikor kínlódunk és Istenbe, saját erőnkbe, lelki szilárdságunkba vetett hittel várjuk a jobb jövőt, a boldogságot. És nemcsak várjuk, hanem harcolunk is érte, foggal, tíz körömmel, ahogy lehet. Én megkönnyesedő szemmel gondolok erre mindig. S amikor látom azt a sok diplomás magyar fiataalt, aki az éhhalállal küzd, mindig megvigasztalódóm.”

A Fálticeni-ben fogalmazott sorok az egykori közlésből nyilván azért maradtak ki, nehogy érzékenységet sértsenek, az utóbbi szövegrészlet pedig feltehetően azért, mért hangvétele a *Psalmus Hungaricus*-ével rokonítható.

De indokolhatja-e ma bármi is az ilyenszerű kihagyásokat?

A recenzált kötet belső címlapjának verzóján a következő megjegyzés is olvasható: „Az életmű első kötete.” Nos annál inkább elvártuk volna közéletévójétől a megfelelő minőségű szöveggondozást (ami persze a forrásokban való megfelelő tájékozódásnak is függvénye).

Mózes Huba